

CINEMA

Balseros (2002) de Carles Bosch i Josep M. Domènech

Pere Cornellàs

Balseros és el resultat de tres treballs diferents, cada un d'ells complement de l'anterior. El primer és de 1994, quan un equip de "30 minuts" -des de sempre, un dels programes més interessants de TV3- es va desplaçar a Cuba per rodar les conseqüències que va provocar l'anomenada *crisis de los balseros* a la vida de set persones. El segon és de 1996, quan aquest mateix equip va retrobar els seus personatges en indrets diversos dels Estats Units, amb la qual cosa la pel·lícula es va convertir en un reportatge d'una hora de duració. I la tercera és del 2001, una nova mirada a la situació d'aquestes persones, fora del seu país, set anys després de la seva odissea: definitivament, un documental de dues hores.

Balseros, doncs, ha acabat emmarcant-se en l'ampli ventall de cinema realista que inunda les nostres pantalles des de fa ja bastants anys, i dins del qual el documental, en totes les seves formes i variants, ocupa, com és lògic, un lloc preminent. No pretenc pas estendre'm en consideracions al respecte -ho he fet ja moltes vegades-, em limito a constatar el fet.

Foren uns 50.000 els cubans que, l'any 94, van decidir abandonar l'illa i que, a bord de precàries construccions artesanals, van iniciar un periple girebé suïcida, empetosats per l'ofegament i la dictadura. Molts hi van perdre la vida, però molts d'altres, després d'inacabables dificultats, van arribar a les costes de Florida i, d'una manera o bé d'una altra, van poder refer la seva vida -o, més exactament, van poder *reconstruir-se-la* de bell nou. Set d'aquestes històries centren la mirada dels dos directors de la pel·lícula. Són noms propis -Guillermo, Rafael, Juan Carlos i Misclaida, Óscar, Méricys i Miriam-, representants de l'anònima diàspora que va omplir les aigües del Carib. No és un film polític: només Fidel ordenant que no s'obstaculitzi a ningú la seva fugida als Estats Units, algunes imatges de manifestacions a favor del dictador i una breu aparició televisiva de Clinton. El seu protagonista és el devessall d'humanitat que transmeten els set cubans fugitius.

Balseros es divideix en dues parts perfectament diferenciades: La Habana i el Carib, d'una banda, i la nova vida als Estats Units, de l'altra. Enmig, la base militar de Guantánamo, on molts supervivents van ser reclosos temporalment pel govern nord-americà. Al camí -als diferents camins-, l'alegria i la tristesa es donen la mà i se'ns presenten sovint indeslligables: Guillermo i la seva dona s'havien divorciat l'any 88 -sis anys abans dels fets que se'ns narren-, perquè així ella havia pogut ser reclamada des de Miami com a mare soltera, única manera d'abandonar Cuba; Rafael va ser llençat des de la balsa al mar, en un dels seus primers intents, i va haver de tornar nedant; Miriam ha estat nou mesos a Guantánamo, mentre la seva mare i la seva filla esperen a Cuba, entre neguitoses i esperançades; Juan Carlos i Misclaida se separen després d'haver viscut junts tot el trajecte fins a Amèrica...

A la primera part de la pel·lícula, els protagonistes ens expliquen les seves peripècies -despullades d'inecessaris dramatismes- sense que Bosch i Domènech hi tinguin cap intervenció explícita. És una manera de donar més autenticitat als fets. La parla autòctona s'erigeix en l'únic mitjà de comunicació entre ells i nosaltres. Les històries es succeeixen i es creuen, estableixen entre si, si cal, una determinada dialèctica. A Guantánamo, només les imatges de la televisió permeten mantenir el contacte entre unes famílies dividides per la distància. A la segona part del film, ja als Estats Units -Miami, Nova York, Nebraska, Philadelphia, Arizona...-, s'evidencia la

presència dels directors darrere la càmera, el film se'ns mostra com a més explícitament elaborat -sense *la construïda improvisació* del primer tram-, els personatges *actuen* -són els moments més artificials- i no s'estalvia d'utilitzar, quan sembla dramàticament adequat, el tradicional sistema de l'entrevista. Les dues parts, doncs, es diferencien substancialment.

No tots els nostres personatges han assolit, als Estats Units, tot el que buscaven. No tots es comporten, amb els seus parents de Cuba, com ells mateixos estaven segurs que es comportarien uns anys abans. No tots poden parlar d'un final completament feliç. Però les imatges intercalades de la Cuba del 2000 no ofereixen cap dubte sobre l'oportunitat de la seva primera decisió.

El guió final de *Balseros* ha comptat amb la col·laboració de David Trueba, que ha ajudat a donar continuïtat a les dues hores d'un projecte de tan fragmentada elaboració. La banda sonora, que Lucrecia ha escrit i ha interpretat, completa un exercici documental d'una vàlua senzillament indiscutible.

Cineclub Sabadell el projectarà el dia 6 de maig, als *Dijous de Cineclub a l'Imperial*, dins del seu bloc de *Revisions i estrenes*, a un quart de nou del vespre i a dos quarts d'onze de la nit.

